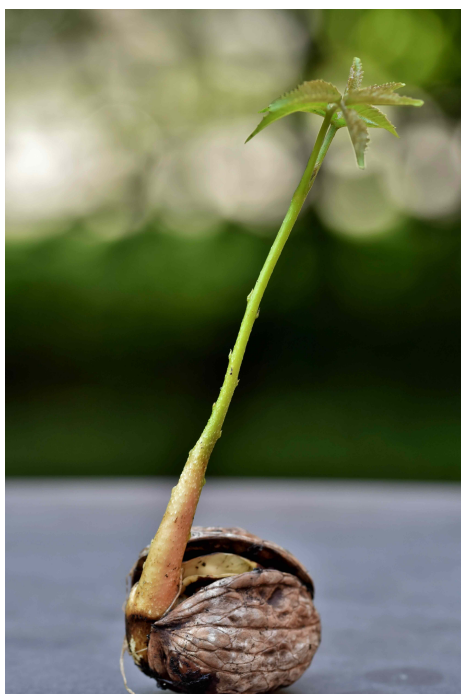

Kodknäckning 1

Strukturerad ljudningsmetod

A. Inramning och teoretiska utgångspunkter

Tomas Riad & Maria Lim Falk

(Ralphs_Fotos, Pixabay)

Detta stödmaterial är framtaget av forskargruppen Intensivsvenska vid Stockholms universitet. Just nu testas och utvärderas materialet inom Skolverkets försöksverksamhet med språkstärkande insatser under skollov. Delmaterial 3: Kodknäckning 1. Strukturerad ljudningsmetod.

Hänvisning till detta dokument:

Riad, Tomas & Maria Lim Falk. 2026. *Kodknäckning 1. Strukturerad ljudningsmetod. Inramning och teoretiska utgångspunkter*. (Skolverkets försöksverksamhet med språkstärkande insatser under skollov). Intensivsvenska, Institutionen för svenska och flerspråkighet, Stockholms universitet.

Innehåll

Inramning och teoretiska utgångspunkter	3
<i>Kodknäckning 1</i>	3
Inledande om läsinlärning och detta material.....	4
Fonem och grafem i <i>Kodknäckning 1</i>	5
Utgångspunkter för <i>Kodknäckning 1</i>	8
Fonemgrafem.....	8
Fonemdifferentiering av långa vokaler	8
Fonemdifferentiering av ett urval konsonanter.....	9
Bokstäver	9
Ord.....	9
Ljudning.....	9
Teknikträning av ljudning/syntes	10
Kontinuerlig ljudning	10
Uppdelad ljudning.....	10
Syntes med bokstavsnamn.....	10
Segmentering.....	11
Segmentering av skrivna ord	11
Segmentering av talade ord.....	11
Konturer och skrivning.....	11
Gruppträning	12
<i>Kodknäckning 1</i> och andra delmaterial.....	12
Referenser	13

Inramning och teoretiska utgångspunkter

I detta delmaterial beskrivs lästräning med målet att knäcka läskoden under skollovsmässiga förhållanden. Den begränsade tid som står till buds under ett skollov kan koncentreras kring aktiviteter riktade specifikt mot att knäcka läskoden. Möjligheten till intensivträning ger klara fördelar för ändamålet. Å andra sidan har man oftast blott en vecka på sig, kanske lite längre om det är fråga om sommarlovet. Skollovet innebär i alla händelser en annan undervisningssituation än den ordinarie. I ordinarie verksamhet går läsundervisningen framåt på ett lite bredare sätt, med längre tid avsatt till de olika aktiviteter som ingår i att bryta igenom den alfabetiska principen. Läsinlärningsaktiviteter måste också samsas med både annat innehåll i svenska och svenska som andraspråk och med andra ämnen, i den ordinarie undervisningen. Språkstärkande insatser under skollov med sitt föreskrivna fokus på läsning och intensivträning av denna färdighet innebär istället en unik möjlighet att ge eleverna en koncentrerad skjuts i läsinlärningsprocessen.

Kodknäckning 1

Kodknäckning 1 består av 3 huvuddokument, och ett stöddokument.

- A. Inramning och teoretiska utgångspunkter
- B. Riktad kodknäckning – undervisningsmaterial
- C. Kodknäckning i gruppträningspass

Stöddokument: Underlag för kopiering till eleverna

Det inledande dokumentet (A, detta dokument) är viktigt för att ge den undervisande läraren en uppfattning om vad som styr upplägget, vilka anpassningar som gjorts för att möta de villkor som gäller under skollov (kortare tid, intensivare pass, ofta lärarstudenter som undervisande personal, mm.)

Dokument B, *Riktad kodknäckning*, innehåller hela undervisningsmaterialet strukturerat i två delar efter de *fonemgrafem* som ingår (se ruta). I första delen förekommer fonemgrafemen för alla långa vokaler och konsonanterna /m, r, s, l/. I andra delen tillkommer fyra konsonanter nämligen /b, n, t, k/. Tanken är att detta avgränsade och fokuserade material ska räcka för att eleverna ska förstå den alfabetiska principen.

Fonemgrafem: kombinationen av ett fonem och dess skrivsätt, dvs. grafem. När de lärts in blir fonemgrafemen memorerade storheter i det mentala lexikon där också annan memorerad språklig information (ord, morfem, fasta fraser mm.) finns lagrad.

I *Kodknäckning 2* (ej färdigt i nuläget) tillkommer resten av fonemgrafemen, det vill säga resten av konsonanterna och de korta vokalerna. I samband med det uppkommer några nya utmaningar som man med fördel kan ta sig an när man brutit igenom själva principen: representationen av långa konsonanter i skrift (dubbelteckning som i *matt*, *boll*, *Lotta*), bruket av de något mer komplexa skrivsätt

som används för några av fonemen (/s, ɛ, ɲ/ skrivs bland annat <sj, tj, ng>, med så kallade *digrafer*, i ord som *sjung* och *tjut*).

Den vidare struktureringen av B är baserad på typ av övning: teknik, ljudning, segmentering, skrivning, textläsning, mm. Under ett givet undervisningspass kombineras olika övningar. Den lärare som så önskar kan arbeta direkt med dokument B (*Riktad kodknäckning – undervisningsmaterial*) och utifrån det sätta ihop sina undervisningspass. Det ger maximala möjligheter att anpassa efter undervisningsgruppen. I just skollovssituationen saknas det dock ibland tillräcklig förberedsetid och vi har därför också gjort en annan sortering av materialet i dokument C, *Kodknäckning i gruppträningspass*.

Dokument C gör det möjligt att omedelbart komma igång med undervisningen. Övningarna organiseras där i form av gruppträningspass. Formen av presentation får i nuläget betraktas som ett försök eftersom passen föreslås innan de har utprovats i konkreta undervisningssituationer. Och undervisningssituationen varierar också en del från grupp till grupp. Efter utprovning under ett par skollov kommer gruppövningarna kunna justeras och kalibreras. Tanken är att en lärare lättare kan komma igång med undervisningen utifrån sorteringen i dokument C och att de justeringar som oundvikligen kommer behöva göras i klassrummet också kommer att vara relativt lätta att göra när det finns ett explicit format som inkluderar ett innehåll att utgå ifrån: Om ett pass är alltför rikt i innehållet kan det spridas ut över två tillfällen, de enskilda momenten kan kortas eller förlängas, moment kan behöva repeteras fler gånger, osv. Det yttre formatet – gruppträningspass – är bekant från *Fonemdifferentiering 1* och *Automatisering 1*, vilket ger läraren en säker grund att stå på.¹ Moment i gruppträningspassen (litterariseringspass, fonemdifferentieringspass) kan enkelt överföras till cirkelträningsspassen, det andra större formatet i denna skollovssatsning. På så sätt kan cirkelträningsspassen enkelt kopplas till innehållet i gruppträningspassen och ge särskilt repetition av enskilda moment.

Inledande om läsinlärning och detta material

Den koncentrerade, metodiska situation som undervisning under skollov innebär gynnar en renodling av aktiviteterna kring själva kodknäckningen. Det är vad vi siktar på i detta material. I ordinarie undervisning disponerar man som nämnt insatser och aktiviteter annorlunda. Men det råder ingen konflikt mellan de två situationerna. Metodiskt är det en fördel om man som lärare har insikter i såväl

---

¹ *Fonemdifferentiering 1*: <https://intensivsvenska.se/forsoksverksamhet-med-sprakstarkande-insatser-under-skollov/#fonemdifferentiering-1>

Automatisering 1: <https://intensivsvenska.se/forsoksverksamhet-med-sprakstarkande-insatser-under-skollov/#automatisering-1>

ordinarie undervisning som i intensivundervisning. Det ger en rikare palett av möjligheter att möta elevernas behov av grundläggande lästräning.

Nedan beskrivs principerna för det arbetssätt vi har utgått ifrån i konstruktionen av *Kodknäckning 1*. Som i andra delar av det material som utvecklas inom *Försöksverksamhet med språkstärkande insatser under skollov* baseras metodförslagen på kända sätt att träna färdigheter. Här finns en inriktning på god tidsekonomi ("maximal träning för flest elever per tidsenhet") i kombination med stimulerande träningsformat (gruppträning, cirkelträning). Momenten i materialet *Kodknäckning 1* är riktade mot den alfabetiska koden (*phonics*; Castles et al., 2018; Ehri et al., 2001; Levlin & Nakeva Von Mentzer, 2020; Lloyd, 2005; McGuinness, 2004). Delmaterialet hamnar därmed logiskt sett mellan *Fonemdifferentiering 1* och *Automatisering 1* även om det kan överlappa med dessa material i undervisningspraktiken.

Att knäcka den alfabetiska koden är att inse hur fonem och grafem hänger ihop. Den uppgiften når flest elever snabbast med explicit träning riktad direkt mot relationen fonem–grafem. I SOU 2024:81 anammats Skolverkets svenska term för *phonics*, nämligen *strukturerad ljudningsmetod*. En annan term som förekommer är *strukturerad fonem-grafem-koppling* (<https://dyslexi.org/rad-stod/phonics/>). Det väsentliga och gemensamma för de metoder som dessa termer täcker är dels den explicita inriktningen på den alfabetiska principen, dels att arbetet sker systematiskt och strukturerat.

Båda dessa aspekter blir tydliga i detta material eftersom det handlar om intensivträning riktad mot att knäcka koden. Kraven på att undervisningen ska vara strukturerad och systematisk ökar naturligt när arbetet ska utföras på kortare tid. Det gäller såväl övningsmaterial som organisation av träningspass i undervisningen.

På nuvarande stadium är det fråga om en försöksverksamhet som i detta delmaterial är inriktad på att bryta igenom koden under en kortare insats. Elever befinner sig på olika stadier i sin läsutveckling, vilket innebär att några elever kommer att få insikter i den alfabetiska principen tidigare än andra elever.

Fonem och grafem i *Kodknäckning 1*

Svenskan har 27 fonem. Nio av dem är vokaler som förekommer i både lång och kort variant (långt /i/ i *vika*, kort i *vicka* osv.). 14–15 av konsonanterna förekommer som långa och korta (långt /g/ i *bugga*, kort i *buga* osv.). När det gäller längddistinktionen behöver vokalerna tränas särskilt eftersom de skiljer sig en del i kvalitet; jämför till exempel vokalernas kvalitet i *mas* och *mast*, eller i *gul* och *guld*. I delmaterialet

Fonemdifferentiering 1 är ett övningsmaterial som är specifikt inriktat på att göra vokalfonemen tydliga för eleverna. För andraspråks elever handlar det om att särskilja några av fonemen. För förstaspråks elever fungerar fonemdifferentieringsträning ungefär som en språklek. För båda elevgrupperna höjs den fonologiska medvetenheten med denna typ av övning.

Fonemdifferentiering 1 tränas detta med långsamma respektive snärtiga gester för vokallängdsvariationen. Konsonantlängden kan tränas på ett generellare sätt (med tåhävning utan särskild koppling till konsonantkvalitet).

För att effektivt träna för att bryta igenom den alfabetiska koden på kort tid behöver avgränsning ske av den kunskapsmängd som ska hanteras. Att komma igenom hela ljudsystemet och de skrivtecken som matchar fonemen tar tid. Den tiden finns inte under ett veckolångt skollov, möjligen under ett två eller tre veckor långt lov. Av denna anledning är det lämpligt att begränsa antalet vokal- och konsonantfonem som särskilt ska tränas till en delmängd av ljud och bokstäver. I detta material ser avgränsningarna ut som nedan.

- Lästräningen koncentreras till ord med **lång vokal**: [a:, u:, ʊ:, o:, e:, i:, y:, æ:, ø:]. Det är samtliga långa vokaler, som med skrivtecken motsvaras av <a, o, u, å, e, i, y, ä, ö>.
- Antalet konsonanter begränsas inledningsvis till fyra **hålljud**: [m, r, s, l], <m, r, s, l>.
- Därefter tillkommer hålljudet [n] och tre **klusiler**: [t, k, b], <n, t, k, b>.

Med detta arrangemang blir uppgiften dels tydligt avgränsad, dels anpassad till det logiskt föregående materialet *Fonemdifferentiering 1* där alla långa vokaler särskilts. Inget hindrar förstås att också de korta vokalerna tränas i fonemdifferentieringen, men när blicken riktas mot att bryta igenom den alfabetiska principen är det rimligt att begränsa uppgiften till ord med lång vokal.

Valet av hålljuden för konsonanterna har träffats utifrån det faktum att många läromedel börjar i den änden vilket betyder att det är störst chans att eleverna stött på just dessa konsonanter i den ordinarie undervisningen, i den mån de arbetat med läsinläring. Detta är huvudargumentet för att koncentrera sig på hålljuden. Med ett annat synsätt och annan metod kunde man satsat på de mest *prototypiska* konsonanterna, således de tonlösa klusilerna [t, k, p], eventuellt tillsammans med de tonande klusilerna [b, d, g]. För att också möta detta alternativa tillnärmelsesätt och för att ge möjlighet till en bredare ordrepertoar har några få av dessa klusiler inkluderats i delmaterialet *Kodknäckning 1*.

vokalerna	fonem (ljud)	ortografi vid kodknäckning (skrivtecken)	exempelord med lång vokal
främre, mjuka	/e/	<e>	se, ben
	/i/	<i>	bi, fin
	/y/	<y>	by, hyn
	/æ/	<ä>	bär, säl
	/ø/	<ö>	kö, lön
bakre, hårda	/ɑ/	<a>	ta, bar

	/u/	<o>	ro, mor
	/t/	<u>	tu, mur
	/o/	<å>	så, går
konsonanterna			
hålljud	/m/	<m>	mat, gam
	/r/	<r>	rad, bar
	/s/	<s>	sol, mos
	/l/	<l>	lat, fel
	/n/	<n>	nos, len
klusiler	/t/	<t>	tur, fat
	/k/	<k>	ko, bok
	/b/	<b>	bur, kub

De skrivna bokstäver som används i *Kodknäckning 1* är alla **gemener**. Det är en annan avgränsning som sparar tid. Det är inte viktigt att behärska skillnaden mellan versal och gemen för att förstå hur den alfabetiska principen är konstruerad. Det finns gott om tid i ordinarie undervisning att träna versalerna.

Pseudoord är ord som ser ut som svenska ord utan att vara det: *byse, bikar, mud*. Poängen med pseudoord är att de måste avkodas alfabetisk-fonologiskt eftersom de inte finns lagrade i minnet. På så vis undviks gissningar.

De ord som används i materialet, både riktiga ord och pseudoord (se ruta), innehåller **inga konsonantkluster**. Tillräckligt många korta ord är tillgängliga redan med fyra konsonanter + alla långa vokaler. Alla ord i detta material är också **enstaviga**. Så snart eleverna brutit igenom den alfabetiska koden kan man förstås börja träna också längre ord. Delmaterialet *Automatisering 1* innehåller många tvåstaviga ord med lång vokal och utan konsonantkluster i den genomgång av fonemsystemet som ges där.

De fonem och grafem som *inte* kommit med i detta delmaterial är de följande:

Fonemen /v, ŋ, p, d, g, s, f, e, j, h/.

Grafemen <v, ng, p, d, g, sj/sk/skj, f, tj/kj/k, j/g, h>.

Längdkontrasten för vokaler och konsonanter är heller inte med i detta material, men tränas i *Fonemdifferentiering 1*. Träning av de återstående fonemen och grafemen planeras i det kommande materialet *Kodknäckning 2*.

Utgångspunkter för *Kodknäckning 1*

I det här avsnittet går vi igenom några av de bärande tankarna vi haft i konstruktionen av materialet. Vi har redan sagt några ord om den metodiska ramen ovan. Nedan är fokus på materialet som sådant.

Fonemgrafem

Tidig träning av fonologisk medvetenhet (språklekar) smälter samman med läsinlärning när bokstäver introduceras i undervisningen. Eleverna bygger då upp minnesrepresentationer av *fonemgrafem*, det vill säga kombinationen av varje fonem med sitt (primära) grafem. Man brukar tala om detta i processtermer och säga att eleverna *kopplar ihop* ljud och skrift. Det är mer upplysande att tänka på fonemgrafem som enskilda minnesrepresentationer som ska byggas upp och placeras i långtidsminnet (Riad & Lim Falk 2025). Det är en liten men viktig perspektivskillnad. Vi kan illustrera fonemgrafemen som kombinerade representationer av fonem som /m/ och /ø/ med grafem som <m> och <ö>. Fonemgrafemen är då {/m/, <m>} och {/ø/, <ö>}. Det är hela tiden frågan om memorerad information. Att behärska ett ljudsystem är att ha alla fonemen lagrade och åtkomliga i sitt språkliga minne (det mentala *lexikon*). Att behärska ett skriftsystem så väl att man kan läsa är att ha alla grafem, fonem och fonemgrafem inlagrade och åtkomliga i sitt språkliga minne.

Kodknäckning 1 satsar på att etablera och befästa fonemgrafemen för en begränsad del av ljud- och skriftsystemen. De inlärdade fonemgrafemen ska kunna användas för att avkoda ord väl som är skrivna med den begränsade uppsättningen, både ord som eleverna känner till och ord som i princip är nya för dem.

Uppbyggnaden av fonemgrafemen gynnas av arbete både med skrift och ljud och i båda riktningarna. Därför är det viktigt med allsidig träning, vilket också ger omväxling. Eftersom det är fråga om färdighetsträning är det nödvändigt med mängdträning, det vill säga mycket och kvalificerad repetition.

Fonemdifferentiering av långa vokaler

Kodknäckning 1 tar sin utgångspunkt i fonemdifferentiering, både med rörelser och med rörelser + vokalbokstäver. I idealfallet har eleverna redan tränat med *Fonemdifferentiering 1*. Men för att ge en gemensam referenspunkt för hela gruppen innehåller de första momenten i *Kodknäckning 1* också en repetition av fonemdifferentiering med långa vokaler. Det är hursomhelst bra att både förstaspråkstalare och andraspråkstalare får träna detta gemensamt eftersom själva rörelserna är ett bärande tekniskt inslag i träningen. De långa vokalerna bör alltså vara i det närmast differentierade (rörelse + ljud). Kopplingen mellan bokstäver och vokalljud kommer att stärkas med övningarna i detta delmaterial som ju är mer riktat mot den alfabetiska principen.

I kodknäckningsträningen utnyttjas de rörelser som introducerats i fonemdifferentieringen. Om eleverna vid pekning på en vokalbokstav kan producera vokalljudet och göra rörelsen är de också redo att börja arbeta med att bryta igenom koden.

ljud → skrift

Fonemdifferentiering av ett urval konsonanter

Rörelser för konsonanterna sker i huvudsak med ena handen. En beskrivning av förslag till handrörelser för /m, r, s, l/ och /b, n, t, k/ ges i dokument B. Man differentierar några konsonanter i taget. Förslaget här är börja med /m, r, s, l/ (de fyra konsonanterna i *merisola*) för att lite senare återkomma med /b, n, t, k/ (som vi kommer att referera till som *benitoka*).

Bokstäver

Bokstäver presenteras gemensamt på en affisch, enskilt på kort och som övningsmaterial på blad med schabloner. Bara små bokstäver används. Schabloner används för att träna konturering och skrivning, för konsonanter liksom för vokaler som också tränats under fonemdifferentieringen. Schablonerna presenteras i dokument B och återfinns också i C, underlaget för eleverna.

i y u o
e ö
ä å å

Ord

Ord av två sorter förekommer: ord som eleverna sannolikt är bekanta med respektive ord som antingen är stavelser, pseudoord eller ovanliga ord. Förväntningarna på förståelse hos eleverna kan därmed i viss mån styras av läraren. Riktiga ord kan man gissa på, vilket är en fördel i vissa pedagogiska lägen. Fördelen med pseudoord är att de fokuserar själva avkodningen. Läraren bör ha tillgång till övningar som medger växling mellan de två typerna.

Ljudning

Ljudning är den centrala aktiviteten för att bryta igenom den alfabetiska koden för läsning. Ljudning används dels i **segmenteringsträning** (eng. *segmentation*), dels **syntesträning** (eng. *blending*). Den generella ordningen i läsinlärning är från identifiering och segmentering av ljud i ord (språklekar) till identifiering och syntes av bokstäver i skrift (alfabetisk-fonologisk läsavkodning). Det finns en lång rad moment och övningar på vägen.

i. Ljudning baserat på ljud utvecklar själva tekniken att producera syntes genom ljudning, liksom det också stärker den fonologiska medvetenheten. Detta kan tränas både tillsammans med rörelser och utan rörelser.

ii. Ljudning baserat på bokstäver innebär egentlig läsavkodning. Eleven ljudar varje fonem för sig baserat på den skrivna formen, vilket etablerar, tränar och befäster fonemgrafemen i riktningen skrift-till-ljud.

Teknikträning av ljudning/syntes

I samband med kodknäckningen övas ljudningsteknikerna till en funktionell nivå. I första hand tränas två moment nämligen kontinuerlig ljudning och uppdelad ljudning. Ett tredje moment, syntes med bokstavsnamn, förekommer också.

KONTINUERLIG LJUDNING

Den kontinuerliga ljudningen innebär att man utnyttjar hålllegenskapen hos hålljuden och övergår från det ena ljudet till det andra utan avbrott: *mmmiilll*. När man utfört ljudningen säger man helordet på normalt sätt: *mil*.

Format: Hör ordet [mil], säg *mmmiilll* | säg [mil]

Format: Se ordet <mil>, säg *mmmiilll* | säg [mil]

UPPDELAD LJUDNING

Uppdelad ljudning innebär att ljuden separeras tydligt i ljudningen, något som ökar den fonologiska medvetenheten: *mm | ii | ll*. Den uppdelade ljudningen kan ske mer rytmiskt än den kontinuerliga vilket på en gång ökar effektiviteten vid gruppträning. En uppdelad ljudning följs i övningarna direkt av normalt uttal av ordet: *mil*.

Format: Hör ordet [mil], säg *mm | ii | ll* | säg [mil]

Format: Se ordet <mil>, säg *mm | ii | ll* | säg [mil]

SYNTES MED BOKSTAVSNAMN

Syntes kan också ske med användning av bokstavsnamn: *emm | ii | ell | mil*. Användning av bokstavsnamn förutsätter ännu högre fonologisk medvetenhet. Här har ljudningen abstraherats till visuell igenkänning av bokstäverna och liknar därmed s.k. ortografisk läsning, om än på alfabetisk nivå. Vi har lämnat sådan ljudning därhän i detta material.²

---

² Se t.ex. Reading Rockets (<https://www.readingrockets.org/>) eller (Bloomfield, 1942a, 1942b) för metoder som i högre grad utgår direkt från bokstavsnamn.

Segmentering

SEGMENTERING AV SKRIVNA ORD

Fonemdifferentieringen ger vid handen att eleverna känner igen bokstäverna och kan göra rörelser + ljud till dem. I denna övningstyp arbetar man med ord (med eller utan betydelse) istället för med enskilda bokstäver.

Format: Se ordet <mil>, gör rörelserna och säg ljuden [m · i · l], yttra helordet [mil]

SEGMENTERING AV TALADE ORD

Att identifiera språkljud i talade ord hör till de språklekar som logiskt sett föregår egentlig läsinlärning. De har formen av ljudidentifiering (första ljudet, sista ljudet, ljudet i mitten). Träningen här går ut på att systematiskt och tydligt dela upp ord i sina fonem.

Format: Hör ordet [mil], gör rörelserna och säg ljuden [m · i · l], yttra helordet [mil]

Format: Säg [mil] | *mm* | *ii* | *ll*; Säg [ram] | *rr* | *aa* | *mm*, osv

Format: Hör ordet [mil], ljuda och skriv <mil>

Konturering och skrivning

Konturering och skrivning är moment som tränas parallellt med själva läsinlärningen. Det är standard i vilken undervisningsmetod som helst. Särskilt när det gäller att befästa bokstäver i förhållande till ljudtyper passar det bra att blanda in moment som involverar SKRIVA. För detta finns schabloner vilka kan användas både för konturering och för skrivning (se dokument B och kopieringsunderlaget till eleverna). Samtidigt som de kognitiva kategorierna befästs tränas själva det motoriska förandet av bokstäver för hand.

Konturering kan ske med fingret om det är fråga om mycket unga elever. Så snart man kan går man över till att använda penna. Dock måste man inte omedelbart skriva med blyerts/bläck utan kontureringen kan ske med andra änden av pennan eller med kulspetsen infälld. Skrivträningen är en central del av befästandet av representationen av fonemgrafemet i hjärnan.

Format: Konturera schabloner och ljuda parallellt

Skriv i schabloner och ljuda parallellt

Skriv på A4 med stödlinjer och ljuda parallellt

Gruppträning

Övningarna i *Kodknäckning 1* är i huvudsak utformade för gruppträning. Det innebär att utgångspunkten är lärarledd undervisning i helgrupp eller halvgrupp. Under skollov är ofta grupperna mindre. Gruppträning ger den i sammanhanget mest tideffektiva träningen eftersom läraren kan hålla tempot uppe och rikta träningen mot de för ögonblicket mest relevanta momenten. Flera av övningarna går också att använda under cirkelträningsspass, särskilt om eleverna först blivit ordentligt bekanta med formatet. Några uppgifter som har med skrivning att göra lämpar sig dels cirkelträning, dels enskild övning. Läraren styr variationen genom att planera och förbereda gruppträningsspassen.

Kodknäckning 1 och andra delmaterial

Momenten i detta material riktas mot att bryta igenom den alfabetiska koden. Det är därmed en typ av träning med *strukturerad ljudningsmetod* (phonicsträning). Övningarna är av flera olika slag, men hela tiden orienterade mot den alfabetiska koden, med en begränsad samling fonem, grafem och så småningom fonemgrafem i fokus. Logiskt sett ligger kodknäckningen mellan *Fonemdifferentiering 1* och *Automatisering 1*. Fonemdifferentieringen börjar med bara ljud och rörelser. I slutet av fonemdifferentieringen introduceras bokstäver till vokalerna. Det innebär en stilla inledning till explicit träning mot kodknäckning. I *Kodknäckning 1* tar vi ett steg tillbaka i och med att uppmärksamheten riktas mot de långa vokalerna, medan de korta får vänta. Å andra sidan kommer vi in med hela 9 långa vokaler, en rekordlig mängd. Inledningsvis finns därför en naturlig, praktisk överlappning med fonemdifferentieringsträningen. Men för kodknäckningen behöver vi några konsonanter och då tar vi först de fyra konsonanterna i *merisola*.

Automatisering 1 ligger i en förlängning av kodknäckningen men är skuret på ett lite annat sätt. *Automatisering 1* går igenom hela fonemsystemet, först i ord med lång vokal, därefter i ord med kort vokal. I princip kan man gå från övningarna i *Kodknäckning 1* till automatiseringsträning, det vill säga till mängdträning. Man behöver då vara uppmärksam på att automatiseringsmaterialet innehåller alla konsonanter. Den lärare som vill öka på mängdträning för kodknäckningen kan därför behöva göra ett urval.

Det kommer så småningom ett material till som är kopplat till kodknäckning, nämligen *Kodknäckning 2*. I det materialet introduceras resten av konsonanterna, dubbelteckning, digrafer (<ng, sj, tj>) med mera. Om *Kodknäckning 1* siktar på att eleverna ska bryta igenom själva den alfabetiska principen som princip, så innebär *Kodknäckning 2* att systemet fylls ut med de återstående kategorierna.

Referenser

- Bloomfield, L. (1942a). Linguistics and Reading. *The Elementary English Review*, 19(4), 125–130.
- Bloomfield, L. (1942b). Linguistics and Reading (Continued). *The Elementary English Review*, 19(5), 183–186.
- Castles, A., Rastle, K., & Nation, K. (2018). Ending the Reading Wars: Reading Acquisition From Novice to Expert. *Psychological Science in the Public Interest*, 19(1), 5–51. <https://doi.org/10.1177/1529100618772271>
- Ehri, L. C., Nunes, S. R., Stahl, S. A., & Willows, D. M. (2001). Systematic Phonics Instruction Helps Students Learn to Read: Evidence from the National Reading Panel's Meta-Analysis. *Review of Educational Research*, 71(3), 393–447. <https://doi.org/10.3102/00346543071003393>
- Levlin, M., & Nakeva Von Mentzer, C. (2020). An evaluation of systematized phonics on reading proficiency in Swedish second grade poor readers: Effects on pseudoword and sight word reading skills. *Dyslexia*, 26(4), 427–441. <https://doi.org/10.1002/dys.1669>
- Lloyd, S. (2005). *The Phonics Handbook*. Jolly Learning.
<https://books.google.se/books?id=sCnZOAEACAAJ>
- McGuinness, D. (2004). *Early Reading Instruction: What Science Really Tells Us about How to Teach Reading*. MIT Press.
- Riad, T., & Lim Falk, M. (2025). The linguistic view of reading. *Manus*. SOU 2024:81. *Ämneskunskaper och lärarskicklighet: En reformerad lärarutbildning*. Regeringskansliet.

Fonemdifferentiering 1: <https://intensivsvenska.se/forsoksverksamhet-med-sprakstarkande-insatser-under-skollov/#fonemdifferentiering-1>

Automatisering 1: <https://intensivsvenska.se/forsoksverksamhet-med-sprakstarkande-insatser-under-skollov/#automatisering-1>